
Examensarbete i Lärarprogrammet
vid
Institutionen för pedagogik - 2010

LEKA PÅ LÅTSAS?

En studie av förskolebarns samspel
inom låtsasleken.

Melissa Ali
Djurdjica Doris Rogic

HÖGSKOLAN I BORÅS
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

Sammanfattning

Arbetets art:	Lärarprogrammet, Lärare med inriktning mot förskola och förskoleklass- grunden till lärande. 210 högskolepoäng. Examensarbete ”Att utforska pedagogisk verksamhet” 15 högskolepoäng i utbildningsvetenskap.
Titel:	Leka på låtsas? En studie av förskolebarns samspel inom låtsasleken.
Engelsk titel:	Pretending to play? A study of preschool children’s interactions in pretend play.
Nyckelord:	Barn, låtsaslek, samspel, makt, utanförskap
Författare:	Melissa Ali och Djurdjica Doris Rogic
Handledare:	Mary Larner
Examinator:	Ann-Sofie Holm

BAKGRUND: Begreppet lek är ett väldigt stort område och vi har därför valt att begränsa oss till låtsasleken och barns samspel inom lekarna. Inom lekgrupper finns ofta någon form av makt och utanförskap så därför går vi närmare in på ämnet i bakgrunden. I detta kapitel redogör vi även för den tidigare forskning som gjorts inom ämnena låtsasleken och samspel inom leken. I den teoretiska ramen valdes Vygotskijs utvecklingspsykologiska teori som tar upp hur social interaktion bidrar till barns lärande och utveckling.

SYFTE: Vårt syfte är att undersöka hur barnen samspelar med varandra i situationer av låtsasleken på förskolan.

METOD: Vår forskningsmetod består av observationer som vi har utfört på två olika förskolor. Vi har observerat 26 barn sammanlagt. Vi har bedrivit våra observationer utifrån den kvalitativa metoden.

RESULTAT: I våra observationer förekom det maktkamp till en viss grad där barn som ansågs ha en hög status lättare fick bestämma lekens regler medan barn utanför lekgruppen hade det svårare att ansluta sig till de andra barnen. Vi fick även inblick i hur barnen organiserar sina egna lekar och samspelar med varandra. Vi såg att vissa barn organiserade sina lekar utefter sina egna erfarenheter.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	2
2. SYFTE.....	3
2.1. FRÅGESTÄLLNINGAR	3
3. BAKGRUND	4
3.1. LEKEN UR BARNETS PERSPEKTIV	4
3.2. LÅTSASLEKENS MÖJLIGHETER	5
3.3 BARN SAMSPEL I LEKEN	6
3.4. MAKT I LEKEN	7
3.5 UTANFÖRSKAP I LEKEN.....	8
4. TEORETISK RAM.....	9
5. METOD	11
5.1. KVALITATIV METOD.....	11
5.2. OBSERVATION SOM REDSKAP	11
5.3. URVAL.....	12
5.4. GENOMFÖRANDE	12
5.5. ETIK.....	13
5.6. VALIDITET OCH RELIABILITET.....	14
5.7. ANALYS.....	15
6. RESULTAT	15
6.1 HUR ORGANISERAR BARN SINA LÅTSASLEKAR PÅ FÖRSKOLAN?	15
6.2. HUR SAMSPELAR BARNEN MED VARANDRA I LÅTSASLEKEN?	17
6.3. HUR VISAR BARN OLIKA MAKTPOSITIONER INOM LÅTSASLEKEN?.....	19
6.4. HUR VISAR SIG UTANFÖRSKAP UNDER LÅTSASLEKEN?	21
7. DISKUSSION	24
7.1. METODDISKUSSION	24
7.2. RESULTATDISKUSSION.....	25
7.3. DIDAKTISKA KONSEKVENSER	27
8. FORTSATT FORSKNING	29
9. TACK BREV	30
10. REFERENSLISTA	31

Bilaga 1 Informationsbrev till förälder och vårdnadshavare

Bilaga 2 Missivbrev

1. Inledning

Vi kommer inom detta arbete att undersöka barns samspel med varandra inom låtsasleken. Leken är väldigt betydelsefull i barnets utveckling och den är central i förskolans verksamhet. Genom leken bearbetar barn sina olika upplevelser. Barns lekar innehåller allt om deras åsikter om sig själva och sin omgivning. Genom leken lär de sig samspel med andra barn och vuxna. Lekbegreppet är ett stort ämne och det har förekommit många undersökningar inom detta område (Åm, 1993). Därför har vi valt att begränsa oss och fokusera på barns låtsaslek för att se hur leken organiserar och hur barnen skapar sina fantasilekar. Med låtsaslek menas påhittad lek från barns egna fantasier menar Jensen (2008). Barn är i behov av andra barns sällskap och tillsammans skapar de olika roller, regler och olika bemötande till varandra. Inom barns lekar händer det att vissa känner sig utanför och andra visar mycket större makt och ledarskap inom lekens ramar. Vissa barn får kämpa ordentligt för att få en status eller roll medan andra är redan respekterade av kamraterna. Därför bör pedagoger få en förståelse för att det kan förekomma olika beteenden i lekens värld.

Barn skapar sig erfarenheter genom leken som utgör en grund för deras framtida liv. Att leka är meningsfullt för barnet men lika väsentligt är att vuxna är med och leker anser vi. Inom Läroplanen för förskolan (Lpfö98) står det att barn i tidig ålder utforskar och söker kunskap inom lek och sociala samspel i sällskap med andra. De skapar även egna reflektioner där de lär av varandra. Vidare framhåller läroplanen att förskolan skall ge möjligheter till lek och lärande så att barnen upplever lust och nyfikenhet. Det är viktigt för barn att vistas i en trygg miljö som passar för lek och lärande och detta stimulerar till en fortsatt trygghet där barnets identitet förstärks.

Vi hoppas att vår undersökning ska ge inblick i vad som sker i leken och att även att andra pedagoger ska kunna ta del av vårt arbete. Vi vill påpeka hur viktigt det är att vara medveten om att i leken förekommer det makt, utanförskap, vi vill titta på hur barnen samspelar med varandra och hur de organiserar sina låtsaslekar. Därför har vi valt att fördjupa oss i barnens samspel där fantasin står i fokus.

2. Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur barn samspelar med varandra i situationer av låtsaslek på förskolan.

2.1. *Frågeställningar*

Hur organiserar barnen sina låtsaslekar i förskolan?

Hur samspelar barnen med varandra i låtsasleken?

Hur visar barn olika maktpositioner inom låtsasleken?

Hur visar sig utanförskap under låtsasleken?

3. Bakgrund

I bakgrundskapitlet behandlas lekbegreppet och lekens betydelse för barn i förskolan. Leken är ett väldigt brett område och är väldokumenterad inom förskoleverksamheten. Det sociala samspelet barn emellan är viktigt för deras utveckling och lärande. Fokus kommer att ligga på barns låtsaslekar och deras maktpositioner i lekarna. Makt kan även medföra utanförskap som också kommer att tas upp. Vi kommer även att nämna vilka möjligheter låtsaslekarna erbjuder för barnen och deras fantasi.

Många forskare och psykologer har inspirerats av lekens roll i barnens utveckling. De ovan nämnda begreppen och deras definitioner kommer att beskrivas närmare och vilken roll de spelar inom leken.

3.1. Leken ur barnets perspektiv

Leken är ett stort begrepp och är svårt att definiera. Åm (1993, s. 28) hänvisar till Buytendijk som beskriver leken som ett samspel mellan ett föremål och en människa. Buytendijk beskriver att det finns inom lekens handling två viktiga punkter där spänning och upplösning samspelar med varandra. När det gäller barn skapar de sina egna lekar som de själva vet är på låtsas men har som mål att låta barnet leva ut sina fantasier. När barnet leker och stöter på konflikter i leken kan leken upphöra om inte spänning och upplösning har ett visst avstånd till varandra, dvs. om konflikter inom lekgruppen hindrar barnet att leva ut sina fantasier. Då avslutas handlingen om inte någon kommer på en idé att lösa problemet i leken.

En av Sveriges mest kända lekforskare och även professor i psykologi och pedagogik heter Birgitta Knutsdotter Olofsson. Hon har skrivit mycket om leken och dess betydelse för utvecklingen. Knutsdotter Olofsson (1996) nämner hur viktigt det är att inte störa barn under deras lek. När en lek pågår och några andra barn vill vara med och hoppar in i leken kan leken sluta eftersom barnen som lekte själva blir distraherade. För att kunna leka låtsaslekar krävs koncentration och det är det bra om barnen får leka ifred utan att någon kommer och stör. Knutsdotter Olofsson (1996) beskriver olika förutsättningar som är betydelsefulla i leken. Hon menar att den vuxna skall vara både fysiskt och psykiskt närvarande inom barnets lek. Den vuxnas närvaro i barnets lek skapar trygghet och gott samspel. Den bästa kontakten med barn är att möta dem och vara med i deras lek. Författaren menar att fantasin finns runt omkring, överallt. När barn leker låtsaslekar gäller det för dem att vara lyhörda, kompromissa, reflektera för att kunna förstå och hänga med i den andras tankesätt och fantasier. Barnet får rikare språk med ett utvecklat ordförråd och förståelse som är betydelsefullt i låtsasleken. Låtsasleken ger barnet föreställningar om olika objekt och händelser (Knutsdotter Olofsson, 1996).

Leken är som en social arena där fantasin är i fokus, uttrycker sig Åm (1993). När barnen leker behöver de förklara för sig själva och andra att det de leker är på låtsas. Då blir allt möjligt inom lekens ramar där barnen förväntar sig att överraskas med spänningar och oväntade infall. Åm anser även att leken är ett viktigt redskap för barnets socialisation där barnet aktivt skapar samspel med andra barn. Det är i människans natur att samspela med andra individer. Åm tar upp hur ett barn i första hand väljer en kompis före en leksak eftersom kompiserna erbjuder till lek av olika slag där fantasi och kreativitet lyfts upp. Det förekommer spänning mellan barnen vilket kan ge mera än att leka med ett föremål menar Åm (1993).

3.2. Låtsaslekens möjligheter

Mikael Jensen är forskare inom Högskolan i Borås. Han har gjort en studie som behandlar kognitiv utveckling och barns låtsaslek (Jensen, 2008). Han har baserat sin avhandling på barn i åldrarna 2-5 år. Han använder sig av videoinspelning i sina observationer.

Låtsaslek definieras av Jensen (2008) som ett sammansatt ord. När man säger på det får man begreppen *låtsas* och *lek*. Ordet låtsas är sammankopplat med fantasi och innebär därför att det inte är verkligt. Låtsas är motsatsen till verklighet eller allvar. Författaren menar att när barn leker sänder de leksignaler som framhäver om leken är på låtsas eller på riktigt. De vanligaste leksignalerna är leendet, kroppens rörelser, ögonkontakt, ljudnivån (dvs. hur högt och lågt man talar) och särskilda ord som påpekar att detta är på riktigt eller på låtsas. Jensen (2008) studerade låtsaslek genom att använda sig av videokameran. Han redovisar videosekvenserna som text och diagram i en kronologisk ordning. Han studerar hur intressanta sekvenserna är, hur mycket barnen ler, barnens blickriktning och om testdeltagarna uppfattar om det är på riktigt eller på låtsas. Jensen kom även fram till att när två barn leker på låtsas med varandra bedöms det oftare som låtsaslek än när ett barn leker ensamt på låtsas. Han ser även i videosekvenserna där barnet ler mera då de är två som låtsas än då det är en människa som agerar i verkligheten. Resultatet visar att videosekvenser där det är två individer som agerar är mer intressanta än de med en deltagare. I videosekvenserna kunde man även se att ögonen är mest i rörelse då det finns ljud och ögonen är inte lika aktiva då det inte finns ljud. Naturligtvis kan man säga att ögonen dras med blicken till ljudkällan. När barnet leker kan det även sända leksignaler utan att någon behöver vara där. När man leker utan att tala högt så kan det betyda att man inte vill dela med sig av sina tankar till andra menar (Jensen, 2008).

Enligt Jensen (2008) förklaras låtsaslekens funktion i flera punkter som går ut på att leken gynnar barns sociala kompetens och utveckling, de övar och stärker sin motorik, de lär sig skilja på sina egna och andras känslor, kommunikationen i språket stärks om man talar mycket och ökar kreativiteten hos individen i leken.

Hangaard Rasmussen (1988) beskriver hur dominant låtsasleken är i förskolan. När barn leker förvandlar de sig till olika karaktärer som till exempel djur eller andra människor. De gör grimaser och härmar dessa huvudkaraktärer. I låtsasleken använder barn sin kreativitet och fantasi där de utforskar och upptäcker många spännande saker. I låtsasleken är allt möjligt oberoende av tid och rum. Barnet kan på någon sekund åka till ett annat land och där fortsätter de leken menar författaren.

Lek och fantasi hänger starkt ihop och kompletterar varandra, menar Hangaard Rasmussen (1988). Fantasin dyker upp så fort ett barn börjar leka och allt förvandlas efter barnets tankar. I fantasileken hoppar barn emellan tre stadier. Det första stadiet är hur barnet sätter igång leken. Andra stadiet är utförandet där handlingen i leken ligger i fokus. I det tredje stadiet sker problemlösning och där brukar de flesta barn fastna. När ett problem sker i leken brukar den oftast avslutas. Leken blir därmed förstörd om ingen kommer på någon lösning. När barn leker behöver de ha förtroende för varandra, om inte barnen kan lita på varandra och förstå varandras tankesätt så leder det till makt, irritation och tjurigheter. Detta gör att barnets lek avslutas och glädjen för alla förstörs (Hangaard Rasmussen, 1988).

Ytterhus kommer från Norge och har skrivit en doktorsavhandling om samspel. Ytterhus (2000) har baserat sin studie på 80 barn i åldrarna 3-6 år från sju olika förskolor i Norge som hon observerade i deras möten med varandra. I leken kan barn lätt hamna i obalans mellan det som är på låtsas eller verkligt, anser Ytterhus (2000). Författaren menar att barnet bör förstå lekens ramar för att få ett bra flyt i leken. När ett barn gör skillnad mellan sina riktiga känslor och det som är på låtsas kan barnet tröttna på leken, eftersom barnet känner obehag i låtsasleken som påverkar de riktiga känslorna som är i verkligheten.

3.3 Barns samspel i leken

Knutsdotter Olofsson (1996) uttrycker att det är viktigt att barn lär sig att samspela med varandra så de utvecklar en social kompetens.

Enligt Öhman och Aspeli (2001) lär barnen av varandra genom samspel. Allt de gör tillsammans med andra är lärorikt för dem som till exempel bråka, hoppa, dansa etc. Barnet utvecklas i mötet med omgivningen och det är bra om en vuxen stimulerar barnets samspel vidare med andra barn.

Redan de små barnen i förskolan skapar egna kamratkulturer tillsammans enligt Löfdahl (2007). Hon menar att kamraterna har en stor betydelse för barnet. Med kamraterna skapas de olika processer som ger en möjlighet till en bra gemenskap. Det är samspelen och dynamiken som är i fokus för att kunna förstå barns kamratkulturer.

Michélsen (2005) presenterar i sin avhandling hur hon har undersökt småbarns samspel. Hon använder sig av att observera med videoinspelning, barn i åldrarna 1-3 år. Michélsen menar

att barn redan från början samspelar och söker kontakt med omgivningen. När de samspelar får de både positiva och negativa erfarenheter. Det beror på vem barnet samspelar med. Samspelet kan kategoriseras som bejakande och avvisande. Bejakande kan betyda när barnet visar intresse, glädje och ett varmt välkomnande till varandra. Däremot menar man tvärtom vid avvisande. När barn samspelar uttrycker de olika känslor men intresset är den viktigaste känslan för att ett samspel skall kunna fungera, menar Michélsen.

Ytterhus (2003) beskriver att barns centrala vilja för att samverka med andra barn är väldigt viktigt. I hennes observationer visar barnen med kroppen och ansiktet hur de söker kontakt med andra barn. Barnen uppfattade varandras signaler för att vilja samverka. Barn är väldigt duktiga att tolka och lär sig fort hur ett annat barn har viljan att bli kompis. Ytterhus menar att barnets största hot är att bli utanför och inte få känna gemenskap i leken. Barnet måste vara en skicklig deltagare för att kunna få delta i leken. Ytterhus påpekar även att det finns strategier hur ett barn kan komma in i pågående lek. Resultatet av hennes studier visade att om ett barn skulle få vara med i leken gällde det att fråga om man fick leka, man ska vara snäll, man ska kunna spela sin roll, man ska vara kreativ och rolig.

3.4. Makt i leken

Åm (1993) berättar att den sociala låtsasleken balanserar mellan maktspel och djuplek. Djuplek innebär att barnet leker länge och finner ett sammanhang och bildar en spännande historia i det som de leker. Maktspel kan innebära att barnet har ett stort behov av kontroll som kan leda spelet till förstörelse. Makten kan vara att man bestämmer vilka som får delta i leken, vem som kontrollerar mest och vilka föremål och leksaker som är mest attraktiva och värda att använda. Maktspellet får en del barn att känna obehag menar Åm, vilket medför att barnet drar sig ur leken.

Åm (1993) anser att leken leder till reflektion kring maktförhållanden, manipulation och vilka som dominerar. Ett citat draget ur Åm "Ingen makt utan underkastelse, ingen manipulation utan någon som låter sig manipuleras". (s. 106)

Åm menar att barn låter sig bli manipulerade av andra barn inom leken eftersom de vill att leken skall fortsätta och att ingen bör bli avvisad från leken.

Hangaard Rasmussen (1988) lägger tonvikt på makt där det förekommer både bland vuxna och barn. Några har starkare roll där de utövar makt och andra har mindre roll. Åm (1993) lägger vikten på hur barns lek kan förstöras om ett barn hotar att inte vara med om barnets villkor inte möts.

Ytterhus (2003) berättar: att hierarkier uppstår inom lekgrupper beror till en stor del på barnens uppfattningar om de andra deltagarna i gruppen. Hon förklarar hur barn brukar klassificera varandra som "de trevliga och snälla" vilket inkluderar majoriteten inom

lekgruppen som barnen känner att de har mer förtroende för. De barn som uppfattas som mer annorlunda kan klassificeras som ”konstiga” vilket kan innebära att de ses som obegripliga eller mångtydiga i sin kommunikation med andra, skriver Ytterhus. De ”konstiga och trevliga” kan innebära funktionshindrade som annars är trevliga som personer, de ”konstiga och tröga” är de barn som av andra barn inte anses ha ett särskilt stort intellekt. Det kan också finnas ”konstiga och elaka” inom en grupp vilket är barn som betar sig aggressivt mot alla andra inom gruppen. Ytterhus (2003) baserar dessa kategorier på barn i treårsåldern och förklarar att dåliga egenskaper som att vara ”elak” eller att inte vara ”smart” i allmänhet nedvärderas av de andra barnen och det är därför barn med dessa egenskaper som brukar hamna utanför i lekgruppen (s. 186-195).

3.5 Utanförskap i leken

I lekens värld förekommer både gott och ont. Det händer många gånger att ett barn börjar gråta för att det inte får vara med i leken. När barn leker händer det att vissa barn har starkare roll än andra barn och då kan det starka barnet manipulera det svagare barnet. Knutsdotter Olofsson (1987) beskriver att det finns många barn som sällan får vara med i leken, anledningen kan också vara att barnet uppfattas ha brister i sin sociala kompetens. De bristerna kan göra deras status lägre. Leken skall erbjuda gott samarbete mellan barnen och skapa engagemang där de socialt utvecklas. Författaren tar upp att vissa barn har svårigheter att uppfatta leksignalerna. Barn har ingen förståelse för de sociala lekreglerna samförstånd, samspel och turtagande. De barn som sprang runt och knuffades och var elaka mot de andra blev inte inbjudna till lek. Dessa barn blev utanför gemenskapen och de blev inte attraktiva för de andra barnen.

Det finns också emotionella orsaker hos barnet som inte fick vara med i leken som Knutsdotter Olofsson (1987) beskriver. Barnet kunde få arga utbrott eller dra sig tillbaka. I barnens lek skall det inte finnas störande bråk menar hon. Löfdahl (2004) använder en etnografisk metod i sin undersökning av barns leksituationer. Hon har bland annat gjort videospelningar med barn i åldrarna 3-6 år. Löfdahl tar upp om barns status i leken och hur barn kan upprätthålla makten över de barn som har låg status. Hon menar när barn leker är makten väldigt viktig och att de kan skydda leken för att inte låta andra få vara med. Ytterhus (2003) tar också upp hur barn står och tittar på och känner av när det är lämpligt att börja leka utan att störa leken. Med detta blir barnen delaktiga i leken.

Ytterhus (2003) beskriver i sin studie hur barnet aktivt söker att få kontakt med andra barn och för barnet är det väldigt betydelsefyllt att ha en vän i förskolan. Författaren menar om något är väldigt viktigt i ens liv, då anstränger man sig extra mycket för att uppfylla denna önskan. I hennes studier framkom att de flesta barn har den viljan till samspel sinsemellan. Barnen hade utvecklat förbudsregler och dessa regler följdes för att kunna vara med i denna samverkan med vännerna.

Knutsdotter Olofsson (1987, s. 92) berättar att Kvalheim har studerat den sociala strukturen inom lekgrupper och hon kunde urskilja tre kategorier. Dessa är ledarna, anhängarna och den som inte får vara med. Ledaren är den som bestämmer leken och har en stark personlighet, kan uttrycka sig och vara kreativ. Anhängaren är den som får vara med i leken. Den som kände sig utanför försöker ofta med hotelse, att skrämma eller förstöra för de andra. Kvalheim menar att barnen som kände sig utanför inte hade lärt sig hur man kommer fram till en kompis för att få kontakt. Knutsdotter Olofsson anser att det finns andra strategier som barn utvecklar för att få vara med i leken, att göra som ledaren vill även om barnet egentligen inte vill. Den andra strategin är att vissa barn visste hur de skulle komma in i leken utan att tränga sig in. Dessa barn väntade på den möjligheten genom att erbjuda saker.

Knutsdotter Olofsson (1987) berättar att det i nästan varje barngrupp finns barn som känner sig utanför eller har svårigheter att komma in i leken. Hon menar att det finns orsaker till att barn inte får vara med. Hon påpekar att vuxna måste vara mer uppmärksamma på dessa barn som är utanför. Vuxna kan skapa möjligheter och introducera barnet in i lekens värld.

4. Teoretisk ram

I den teoretiska ramen valdes Vygotskijs utvecklingspsykologiska teori som tar upp hur social interaktion bidrar till barns lärande och utveckling. Hans teori fokuserar på hur barn samspelar med varandra och hur detta bidrar till inläring. Strandberg (2006) beskriver Vygotskijs teori och praktiska exempel från förskolor och skolors vardagsarbete. Strandberg berättar att enligt Vygotskij är människors samspel inte bara en metod som kan stödja lärande och utveckling utan att samspel faktiskt är grunden till lärande och utveckling. När vuxna lär barnet att uppföra sig utvecklas ett samspel mellan dem vilket leder till en god social kompetens. Interaktionen i samspelet skapar även en intellektuell utveckling. Det är genom sociala interaktioner som barnet skapar ett rikt språk med andra barn. Enligt Strandberg menar Vygotskij att fantasi och kreativitet följer med oss hela livet och utvecklas när vi får nya erfarenheter. Kreativitet finns överallt och förekommer då människor reflekterar, fantiserar och prövar nya saker.

I boken *Fantasi och kreativitet i barndomen* beskriver Vygotskij (1995) idéer om kreativitetsprocessen och fantasi. Han tar upp att kreativitet och fantasiprocessen skapas hos det lilla barnet i en tidig ålder. Vygotskij menar att kreativitetsprocessen träder i kraft redan i tidig ålder hos barnet som man kan bäst märka i deras lekar. Barns lekande visar exempel på den mest tillförlitliga och äkta kreativitet. Barn återspeglar i sina lekar saker som de redan har upplevt. Vygotskij menar att alla har kännedom att hämning spelar viktig roll för barnets lekar. Det som barnet har sett eller hört är en liten del vad det har uppfattat från de vuxna. Leken är inte bara en upprepning av det upplevda utan en kreativ bearbetning av det. Med dessa två sätt att kombinera kan barnet skapa en ny verklighet som kan passa ihop med barnets egna intressen.

Lindqvist (1996) beskriver att Vygotskijs lekteori är grundläggande och innefattar ett kreativt pedagogiskt förhållningssätt. Enligt Lindqvist är leken för människan ett centralt begrepp och utav leken utvecklas medvetande om världen och det handlar om de olika önskningar som barnet uppfyller genom leken och olika känslor. Lindqvist (1996, s.70) citerar Vygotskij när han beskriver leken:

”Leken är källan till utveckling och skapar den potentiella utvecklingszonen. /.../ (i leken) befinner sig barnet alltid över sin medelålder, över sitt dagliga beteende; i leken är det som om barnet vore huvudet högre än sig själv ”

Vygotskij tycker att leken för barnet är en stor process och den utvecklar barnets inre känslor och tankar. Han berättar att leken skapar fantasin och att språket är viktigt genom lekens värld att det är här som många idéer utvecklas för barnet.

Enligt Bråten (2007) menade Vygotskij att genom samspel och utmaningar med andra människor stärks barnets identitet och stimuleras att gå vidare i sin utveckling. Det finns många fördelar med att samverka med människor när det gäller lärande och utveckling. Vygotskij beskriver den närmaste utvecklingszonen där man genom dialog och mötande med andra människor utvecklar ett samspel. När ett barn utför en aktivitet i samarbete med kompetenta människor kan det prestera bättre än när de utför aktiviteten på egen hand. Med detta menas att när ett barn lär sig en handling kan det nästa gång klara av handlingen på egen hand (Bråten, 2007, s.104).

I vår studie utgår vi från Vygotskijs idéer där vi lyfter upp samspel mellan barnen och hur barnen uttrycker sin fantasi och sina erfarenheter i verkligheten. Vi tog fasta på hans idéer om hur barn socialiserar sig när de leker med andra barn.

5. Metod

5.1. Kvalitativ Metod

Vi har valt att undersöka barns samspel inom låtsasleken genom att observera med kvalitativ metod. Något som Backman (1998) anser är att kvalitativ metod innebär att man vill begripa något utan att veta vad för resultat man kommer att få fram. Detta innebär att ens egna förförståelse inte skall påverka resultatet. Med kvalitativ metod kan man utforska nya fakta och försöka få förståelse för dem. Den kvalitativa synen är fokuserad mot människan. Den kvalitativa forskningen intresserar sig för hur människan deltar, tolkar och strukturerar tidigare kunskaper utifrån omgivningen och dess erfarenheter, menar Backman (1998).

Vi ansåg att kvalitativ metod var det bästa redskapet för vår undersökning eftersom observation har en koppling till vårt syfte. Vi bortsåg från kvantitativ metod eftersom det är ett mätande redskap där man skall räkna och tolka vilket innebär att man granskar hur ofta, hur många eller hur vanligt något är (Björkdahl Ordell, 2007, s.192-197).

Backman (1998) tar även upp att kvalitativ metodik inkluderar eller leder till resultat som förklaras med ord. Kvalitativ forskning bygger även på hermeneutik, dvs förståelse genom förklaring av livsvärld.

5.2. Observation som redskap

Rubinstein Reich och Wesén (1986) berättar om observation vilket betyder iakttagelser, som sker medvetet, av en viss händelse i en bestämd avsikt. Ofta används olika material när man iakttar eller lyssnar, det kan vara papper och penna, Mp-inspelning eller video. Det kan finnas både fördelar och nackdelar med att använda sig av bandspelare under observationer. Fördelen är att det inte är så arbetskrävande och man får en detaljrik och inte bearbetad information. Nackdelen är att man missar att få med kroppsspråket.

Løkken och Søbstad (1995) berättar även att det finns olika observationsmetoder att följa men det vanligaste är så kallad "löpande protokoll". Löpande protokoll innebär korta förklaringar om vad som händer under en viss tid, till exempel tre till tio minuter. Det viktiga med löpande protokoll är att man skall skriva så detaljerat som möjligt om en händelse utan att lägga in sina egna värderingar. I stället går det bra att göra tolkningar efter arbetets slut. Det väsentliga under löpande protokoll är att få med så detaljerat som möjligt tidpunkt, datum, vilka aktörer som är med i undersökningen och vad de gjorde innan och gör under observationen.

Vi tycker att fördelen med observationer med ”löpande protokoll” är att man kan använda sig av enkla redskap som penna och papper och att barnen troligen inte blir lika distraherade som de hade blivit av en videokamera. Nackdelen kan vara att man inte får med kroppsspråket och att man inte hinner med och skriva allt som händer.

Reich och Wesén (1986) berättar om hur viktig helheten är i ett arbete. Man ska ha en så klar bild av detaljerna under observationer som möjligt. Vi försökte få med alla detaljer i vårt arbete genom att använda oss av förkortningar i våra anteckningar så vi slapp oroa oss om det var ett viktigt moment i observationerna som vi hade glömt att anteckna eller inte. Vid observationerna beskrev vi även bland annat miljön och material som fanns runt omkring så detaljerat som möjligt.

5.3. Urval

I vår undersökning har vi observerat sammanlagt 26 barn under 17 observationstillfällen. Vi har utfört observationerna i två förskoleverksamheter inom Västra Götaland. I vårt urval ingick barn i åldrarna 3-6 år. På våra avdelningar fanns också två barn vars föräldrar inte godkände att deras barn skulle bli observerade och fem barn som var sjuka när vi gjorde våra observationer.

5.4. Genomförande

Innan observationerna utfördes frågade vi personalen på förskolorna om lov. Vi lämnade ut ett missivbrev (se bilaga 2) till barnens föräldrar och till personal som var med i undersökningen där de kunde ta del av undersökningens syfte. Där stod även vilka rättigheter den observerade har och att det var frivilligt att medverka. All information sparades på en säker plats där ingen annan hade tillträde eller kunde återkoppla till verksamheten eller identifiera någon i vårt slutliga arbete. Vi frågade även barnen själva om de ville delta i studierna.

I vår undersökning ansåg vi att observationer var passande till vårt syfte, eftersom vi ville se hur barn samspelar med varandra. Vi tänkte alltså inte störa barnen i deras lekar utan höll oss på avstånd för att observera även när det förekom konflikter. Observationer är ett bra hjälpmedel för att kunna studera barns kroppsspråk detaljerat och även ta del av det verbala språket. Vi ville se hur vi själva fungerar i rollen som observatörer, för att kunna lära oss inför framtida undersökningar.

Vi använde oss av penna och papper för att skriva våra löpande protokoll över hur barn samspelar och organiserar sina lekar. De lekstunder som observerades ägde rum närhelst

barnen hade sin lediga tid, till exempel en timme innan lunch. Observationerna pågick både inom- och utomhus.

Observationerna tog alla i genomsnitt 5-15 minuter. När vi skrev rent våra anteckningar tänkte vi på att fylla ut alla kortfattade redogörelser med detaljer som vi inte hann skriva ner under observationerna.

Vi har observerat på var sin förskola, men vid vissa tillfällen har vi varit tillsammans då vi har observerat olika barn vid olika tillfällen. Detta gjorde vi eftersom en av oss inte hade möjlighet att observera på sin förskola vid ett antal tillfällen. Detta bidrog till att vi kunde samla in ett mer omfattande material.

5.5. Etik

När man skall börja göra en undersökning i den egna verksamheten finns det en del etiska principer som man behöver ta hänsyn till. Innan man fördjupar sig i arbetet bör man först tänka igenom vilka personer som kommer att beröras i undersökningen och kan komma till skada om deras namn utlämnas. Därför är det viktigt att veta vilka forskningsetiska principer som gäller och som forskare skall man informera sina deltagare om vad som gäller. Vi använder inte barnens eller förskolornas namn i följande kapitel, utan varje barns namn är fiktivt.

Vetenskapsrådet (2002) tar upp fyra huvudkrav inom forskning och dessa kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet . Informationskravet innebär att alla som deltar inom forskningen skall få god information om forskningens syfte. Vi uppfyllde detta och följande krav genom att ange tydlig information i våra missivbrev till barnens föräldrar och lärare på förskolorna. Med samtyckeskravet menas att deltagarna själva kan välja att medverka i undersökningen. Därför skall man fråga om deras samtycke för den kommande undersökningen. Konfidentialitetskravet innebär att all information som sparas skall tas om hand och skall även förvaras på en säker plats där främmande inte kan ta del av informationen. Vi var noga med att förvara all information gällande observationerna där ingen utomstående kunde ta del av dem. Nyttjandekravet handlar om att forskaren inte får använda undersökningen någon annanstans än inom sitt eget forskningsområde. Vi har som avsikt att enbart använda allt material vi får in från våra observationer i vårt examensarbete och sedan göra oss av med det när vårt arbete är färdigt.

Vi som utför undersökningen har ett stort ansvar att fundera över vilka konsekvenser som kan förekomma i en undersökning för en individ. Vi följer de forskningsetiska principerna som gäller genom att presentera vår forskning till pedagogerna och barnen medan föräldrarna delges ett medgivandeintyg och att inte använda riktiga namn i arbetet samt att ta del av missivbrev.

5.6. Validitet och Reliabilitet

Vi har valt observation som redskap eftersom vi anser att det passar till vårt syfte och frågeställningar och att detta ger validitet i vårt arbete. Ett annat ord för validitet är även giltighet. Detta innebär att man skaffa sig kunskaper i det man planerar att undersöka. För att få giltighet i vår studie började vi att granska litteratur från tidigare forskning om barns samspel inom låtsasleken och detta kallas för validitet. Observationer som vi har använt oss av är från barnens låtsaslekar och vi har även fått med det verbala språket.

Innehållsvaliditet är när en kunnig person granskar innehållet av det färdiga arbetet så att giltigheten ökar. I kvalitativa studier handlar det om dem som läser rapporten skall få förståelse och innebörd av forskningsresultatet och detta är ett tecken på giltighet menar Kihlström (2007b, s.231). Vi har i stort sett förtydligat vårt examensarbete för läsaren genom att koppla till forskningsresultatet av tidigare studier. Vi har också försökt att tydligt beskriva våra resultat, observationer och analysen i vårt arbete.

Reliabilitet som vi även kallar för tillförlitlighet innebär att det som vi kommer fram till skall vara trovärdigt. Det vi såg i våra observationer i båda förskolorna kan man troligen även se i andra förskoleverksamheter. Det material som vi har samlat in från våra observationer av hur barn samspelar med varandra anser vi är trovärdigt, eftersom vi upplevde att barnen lekte som vanligt då vi befann oss i närheten. Vi observerade i flera dagar för att kunna få in mycket material och på så vis få en tillförlitlig undersökning. Det är viktigt att vi som observerar är bekanta med observation som redskap för att en trygg undersökning skall genomföras. Kihlström (2007b, s.232) menar att samarbete med en partner är alltid bra för att kunna bolla sina tankar med och även få en tillförlitlig examensrapport. Vi har bollat våra tankar med varandra då vi har samarbetat för att få ett tillförlitligt arbete.

Kihlström (2007a, s.37) betonar hur viktigt det är att reflektera kring det man har sett så att man får en förståelse av undersökningen. Därför skall observationer tolkas, analyseras och sammanställas för att öka förståelsen kring en händelse. Vi diskuterade med varandra om det vi hade observerat för att öka förståelsen kring våra resultat.

5.7. Analys

I vårt insamlade material hade vi 17 observationstillfällen varav vi valde 11 observationer som var relevanta till frågeställningarna. Vi läste igenom och skrev rent observationsanteckningarna och tillsammans reflekterade vi över vad som hände i samspelet mellan barnen. Därefter sökte vi relevant litteratur som var passande till våra observationer och som gick att koppla till resultatdiskussionen. Vi utgick från våra frågeställningar som var kopplade till vårt syfte när vi utförde observationerna. Det insamlade materialet bearbetades med noggrannhet för att inte påverka resultatet i barnobservationerna.

6. Resultat

För att underlätta för läsaren och oss själva har vi valt att strukturera våra frågor med rubriker i resultatdelen. Under varje observation beskriver vi detaljerat aktiviteten, de material som används och huvudpersoner som deltar. Vi har valt att presentera kortare utdrag av vissa delar av våra observationer, vilka ursprungligen varade mellan 5-15 minuter. I slutet av varje redovisat observationsutdrag finns det reflektioner utifrån våra egna tankar kring det vi observerade och vi knyter våra reflektioner till våra rubriker. En del utav observationerna kommer att diskuteras vidare i resultatdiskussionen.

6.1 Hur organiserar barn sina låtsaslekar på förskolan?

Med denna fråga menar vi hur barn delar ut roller, hur regler skapas och hur situationerna i leken skapas. Det finns olika sätt att organiserar sina lekar och det vi såg var att barnen samarbetar om rollfördelning. Vi såg även hur barn skapar regler som inkluderar de andra barnen i leken.

Observation: Sköter om hästar

Vi observerade här tre flickor i 4-5-årsåldern under en utomhusaktivitet. Det material som användes inom aktiviteten var hinkar, stenar, gräs och rep. Nedan visas ett utdrag från det 15 minuter långa observationstillfället:

Förmiddag, utomhus

Barnen leker att de är på ladugården och sköter om sina hästar. Ett av barnen spelar rollen som häst, en annan sköter om hästen och går ut med den medan det tredje sköter om ladugården och fixar hö (de använder vanligt gräs) till hästen. Ett av barnen hämtar stenar som de kan låtsas som om de är hästblajor. Barnet som spelar häst går på alla fyra och låtsas gnägga. Barnen diskuterar först vem som ska ut med hästen och vem som skall sköta ladugården, men de kommer till slut överens om sina respektive roller och aktiviteten pågår länge och under bra samarbete.

Reflektion:

Barnen påpekade under aktiviteten att de var med i ridskolor och fick inspiration därifrån till deras lek. I observationen såg vi att barnen planerade utifrån verkligheten. De förvandlade verkligheten i sina fantasier. Alla tre blev nöjda med sina roller i låtsasleken och det märktes med ett gott samarbete. Leken pågick hela tiden utan några större konflikter.

Observation: Gissningslek

Det är strax efter lunchen och alla barn organiserar sina aktiviteter. Två flickor i femårsåldern sitter i ett litet rum och en av flickorna bestämmer att de ska leka gissningsleken. Observationen pågick under 8 minuter.

Eftermiddag, inomhus

Fiffi: vilken färg har jag på husets tak?
Lilli: tänker lite och säger: Svart.
Fiffi: nej!
Fiffi: gissa igen!
Lilli: jag vet inte.
Fiffi: beige. Beige-gult.
Lilli: nu är det min tur.

Under tiden störs hon av att en liten batteridrivna leksakskanin som hoppar omkring.

Då säger Fiffi: det är din tur att fråga!

De blir avbrutna när det kommer in två flickor till och börjar hoppa omkring. Strax kommer en pedagog och säger till dem. Fiffi och Lilli går iväg.

Reflektion:

Under denna observation kunde vi se att Fiffi bestämde en lek. Vi fick uppfattning att Fiffi tog sig an rollen att bestämma och här såg vi hur Lilli blev inkluderad i leken. Vi fick intryck av att Lilli inte hade förstått de regler som Fiffi förklarade i början, vilket märktes när Lilli förväntades gissa när hon istället svarade ”jag vet inte”.

6.2. Hur samspelar barnen med varandra i låtsasleken?

Med bemötande i leken menar vi hur barnen samspelar med varandra, vilka ord som sägs och vilka kroppsliga uttryck de visar, hur barnen uppträder och behandlar varandra inom leken. Det som vi såg och hörde under observationen var hur barnen uttryckte sig verbalt för varandra och visade tydligt gester med kroppen när de lekte.

Observation: Om rymden

Vi observerade två barn, Nonno (4:2 år) och Kalle (4:5år). De båda barnen var i sagorummet där det fanns en våningsäng med puffkuddar och ett draperi ovanför. I rummet fanns även en mobil med hängande stjärnor och månar. Observationen pågick under 10 minuter.

Förmiddag, inomhus

Nonno och Kalle leker tillsammans att det är natt och de är ute och tittar på stjärnor. Kalle säger till Nonno att de leker att de ser en fallande stjärna och att de kan önska sig att åka till rymden i en rymdraket och hoppas att deras önskning går i uppfyllelse. De använder sängens kuddar som raketer och låtsas åka fram och tillbaka med dem. Kalle berättar efter en stund att han har fastnat med sin raket i draperiet och att Nonno måste hitta en nyckel för att befria honom. Kalle förklarar för Nonno vad begreppet *fri* innebär och varför det är viktigt att nyckeln skall hittas. Kalle ger ledtrådar om hur nyckeln skall hittas. Efter att Nonno hittat nyckeln tänder denne taklampan och säger att de nu har vaknat och allt var en dröm.

Reflektion:

Det vi såg i observationen ovan var hur Kalle och Nonno uttryckte sig verbalt mot varandra och vilka ord de använde i detta fall begreppet *fri*. Vi såg att barnen har en social kompetens där ömsesidigt samspel sker mellan barnen. Deras samspel visade att de var trygga med varandra.

Observation: Letar efter myggor och insekter

De två barnen från observationen ovan, Nonno och Kalle, var nu utomhus under vår nästa observation. De hade med sig varsin spade och hink. Två andra barn kom in senare och frågade om de fick vara med i leken. Observationen pågick under 6 minuter.

Förmiddag, utomhus

Nonno och Kalle leker att de är ute och letar efter myggor och insekter. De talar om för varandra till exempel hur ett bi eller en myra ser ut. Nonno gräver i jorden och får syn på insekter som matchar deras beskrivningar och börjar mata dem med löv. Efter en stund kommer två andra barn och vill vara med i deras lek vilket de också får. De två andra barnen tittar en liten stund och sedan går de därifrån.

Reflektion:

Nonno och Kalle verkar ha lätt för att samarbeta med varandra och leken pågick utan några större problem ända tills de fick anpassa sig efter de andra barnen och förklara verbalt för dem vad leken gick ut på. De andra barnen verkade ha lite svårare att leka med Nonno och Kalle eftersom de möjligen inte hade förstått riktigt vad leken gick ut på. Det finns olika sorters samspel och här såg vi brist på kommunikation och leksignaler från de två andra barnen som ville vara med i leken.

Observation: Leker med bilar

Två killar i femårsåldern befann sig ensamma i det lilla lekrummet. Det fanns leksaksbilar som barnen hade tillgång till i rummet. Observationen pågick i 6 minuter.

Eftermiddag, inomhus

Valle hoppar omkring med bilen och säger: ”de kraschar.” Vahid tittar till och kör runt sin bil i luften. Valle härmar Vahid och kör runt i luften. Valle tittar efter en ny bil i lådan och plockar upp en bil. Vahid ser att han plockar upp en bil och säger: ”du får inte ta min bil.” Men märker sedan att det inte är den bil som han själv har. Valle säger: ”jag kommer snart.” Han åker iväg med bilen i ett annat rum. Valle säger: ”nu kommer jag flygande” (visar med armarna). Vahid sätter sig på golvet bredvid garaget och Valle sätter sig bredvid.

Reflektion:

I observationen såg vi att killarna härmade varandra i leken och uttryckte sig kroppsligt med gester. De gav varandra kommentarer och leken flöt på. Barnen samspelade både kroppsligt och verbalt med varandra.

6.3. Hur visar barn olika maktpositioner inom låtsasleken?

Med denna frågeställning ville vi se hur barn visar makt i relation till varandra. Det finns olika sätt att visa makt på. Det som vi såg var att det finns barn som har status (är populära) i gruppen, envishet där barnet står på sig och makt där det handlar om att vara mer kunnig.

Observation: Fotografering av leksaker

Lekgruppen bestod av två pojkar, Wasim (4:8 år) och Kian (4 år). De satt i ett litet mysrum där leksaksbilar och dinosaurier fanns på plats. Observationen pågick under 8 minuter.

Förmiddag, inomhus

De båda barnen har ställt upp dinosaurierna och bilarna på golvet. Wasim hämtar en leksakskamera och säger till Kian att han låtsas ta bilder på grejerna. Wasim låtsas fotografera en stund, därefter frågar Kian om han också kan använda kameran. Wasim lånar ut kameran till Kian. Medan Kian fotograferar påpekar Wasim hela tiden var han skall stå, hur bilderna skall tas och så vidare. Kian tröttnar till slut och säger att han inte vill vara med längre. Wasim tar därefter tillbaka kameran och återgår till att själv leka fotograf.

Reflektion:

Wasim var bestämd under leken och klargjorde tydligt för hur han ville att det hela skulle genomföras. Det tog ganska lång tid för honom innan han ville lämna över kameran till sin kamrat. Här ser vi ett exempel på hur Wasim visar sin bestämda åsikt om hur Kian skall hantera en kamera. Det visar tydligt att Wasim vill ha makten över lekens innehåll.

Observation: Djurparken

Vi observerade sju barn i åldrarna fyra till sex år, bland annat Lana (6år) som är äldst. Vi var alla i den stora lekhallen där vi använde oss av en soffa, ett bord och en tjock madrass som fanns tillgängliga. Observationen pågick under 15 minuter.

Eftermiddag, inomhus

Barnen leker att de är på djurparken och att alla djuren har rymt. Djuren springer runt på platsen och där finns även ett barn som leker fotograf som tar bilder på dem. Barnen som spelar djuren låtsas springa runt och se farliga ut. Ett av barnen börjar sedan spela förälder som ringer polisen och fångar in alla djuren och låser in dem. Barnen frågar Lana om vilka som ska spela fotograf, polis osv. Lana fortsätter att dela ut roller till barnen och barnen följer efter hennes regler.

Reflektion:

Leken pågick länge och barnen samarbetade med varandra. Lana som är äldst verkade ha stort inflytande över de andra barnen och de följde hennes regler utan besvär. Det märktes att hon hade ledarrollen i leken där de andra barnen gav henne en roll med högstatus. Vi kunde se detta eftersom barnen endast tillfrågade henne om vilka roller som de skulle spela.

Observation: Kameran

Vi observerade tre killar i fem årsåldern. Vi var alla i lilla lekrummet där bilar och legobitar fanns tillgängliga. Observationen pågick under 5 minuter.

Eftermiddag, inomhus

Valle tar fram kamera och börjar ta kort. Men vet inte riktigt hur den fungerar. Då märker Vahid att han inte kan. De börjar småtjafsa om hur man använder kameran. Kalle kommer in i rummet och tittar hur de två barnen småtjafsar om kameran. Vahid tar kameran ifrån Valle och börjar visa honom hur kameran fungerar. Kalle håller med Vahid hur man använder kameran. Valle tappar intresset och låter Vahid ta foto på dem.

Reflektion:

Man såg att Vahid tog makten att bestämma om hur en kamera fungerar. Det verkade som att Valle försökte göra motstånd men märkte att det var bättre att Vahid tog kort. Kalle höll sig lite utanför och höll med Vahid om hur en kamera fungerar. Här såg vi ett exempel på envishet där Vahid visade makt genom sin kunskap om kameran.

6.4. Hur visar sig utanförskap under låtsasleken?

Med utanförskap menar vi om barn nekar andra barn till att vara med i en särskild lek. Observationerna visar att det förekommer utanförskap på olika sätt inom låtsasleken. Det som förekom var avvísning där barnen visar att andra barn inte får hoppa in i leken medan det pågår. Vi såg även barn som visade med gester och affekter att man inte är inbjuden i leken.

Observation: Leker att ta hand om djuren

Fyra barn vid åldrarna 3-5 år, bland annat Mimi och Clara (3:5år) och (4:2år) lekte på gården där deras lek handlade om att ta hand om djuren. Observationen pågick under 9 minuter.

Eftermiddag, utomhus

Barnen skall leka djur och imitera hur de olika djuren betedde sig. Ett av barnen skall ta hand om djuren och ha dem som husdjur. Clara som skall ta hand om djuren börjar gråta. Clara säger att hon inte klarar av att ta hand om alla djur själv. Mimi säger till henne att hon kan ställa upp och ta hand om husdjuren medan Clara kan bli ett av djuren. Efter en stund kommer Donia in och vill vara med, men alla fyra barnen som leker säger till Donia att de inte har fler djurroller att ge ut och att hon får leka någon annanstans.

Reflektion:

Barnen inom lekgruppen verkade ha lätt för att samarbeta med varandra och visa empati och de ställde gärna upp för varandra när det gällde. Däremot verkade det som om barnen inte släppte in Donia i deras lek eftersom leken redan hade börjat.

Observation: Lego

Tre barn i 5 årsåldern lekte i legorummet. Det fanns legoleksaker i rummet och observationen pågick under 9 minuter.

Förmiddag, inomhus

Noke och Valle leker med lego och efter en kort stund kommer Anders. Noke tar fram ett legomaterial som någon annan har använt innan. Valle kommer fram och börjar hjälpa till. Noke tar upp en liten legogubbe och pillar med den. Valle försöker att hjälpa till med legogubben som Noke använder. Valle tar sedan också upp en gubbe och de fortsätter att leka tillsammans. Anders får syn på Valle och Noke som leker med lego och går fram till dem. Noke fortsätter att greja med legogubben. Anders rycker gubben från Noke. Anders säger: ”jag kan hjälpa!”. Noke säger: ”Nej!” ”Nej!” och tar gubben ifrån honom. Anders sätter sig bredvid dem. Valle säger: ”Nej! Du får inte sitta här”. Anders flyttar sig och går lite runt i rummet.

Reflektion:

Valle och Noke lekte tillsammans och hjälptes åt i leken. När Anders såg att de lekte med lego och såg att Noke behövde hjälp med legogubben. Då tog Anders gubben från Noke, troligen trodde Anders att genom att ta legogubben ifrån Noke att han skulle komma att bli inkluderad i leken. Både Valle och Noke visade tydligt med tecken att de inte ville att Anders skulle vara med i leken. Killarna tycktes bägge vara angelägna om varandras sällskap. Killarna försvarade sin lek mot Anders som försökte att bli inkluderad i leken. Här ser vi att det förekom avvisning i leken.

Observation: I sandlådan

Kalle 6 år, Nisse (5:2år) och Peter (4:1år) befann sig utomhus. De satt i sandlådan och använde sig av spadar. Observationen pågick under 12 minuter.

Eftermiddag, utomhus

Barnen är ute och leker med varandra. Kalle och Nisse gräver stora gropar och Peter kommer fram och vill vara med. Kalle gräver och gräver och vänder sig åt Nisse.

Kalle: "Ta min spade om du vill?"

Nisse: "Nej, det går bra med min"

Nisse: "Jag är strax färdig"

Kalle: "Du får gräva en till"

Peter kommer fram och tar en spade.

Kalle: "Nej, den är min!"

Peter lämnar spaden och står och tittar på. Peter går iväg och kommer strax tillbaka. Peter har hämtat en spade och börjar gräva för sig själv bredvid de andra.

Nisse: "Inte där!"

Peter: "Jag vill också gräva"

Kalle: "Du får gräva lite längre bort"

Peter tittar på honom en liten stund och går iväg. De andra killarna fortsätter att gräva.

Reflektion:

Vi såg tydligt att Peter ville vara med Nisse och Kalle i leken. Peter försökte komma in i leken men det gick inte riktigt bra. Båda killarna visade tydligt och bestämt att de inte ville ha med Peter i leken. Här ser vi också att killarna försvarade sin lek genom att säga till Peter. Peter verkade uppfatta till slut att han inte var välkommen i leken för att han gick sin väg.

7. Diskussion

Här nedan kommer att tas upp vår resultatdiskussion, metoddiskussion, didaktiska diskussion och förslag på fortsatt forskning.

7.1. Metoddiskussion

Metoden i den här undersökningen är observationer. Metoden fungerade bra för oss därför att vi ville se hur barn samspelar med varandra i situationer av låtsasleken.

Det finns olika sätt att observera på men vi har valt att utgå från ”löpande protokoll” metoden där vi skriver ner direkt vad som händer. Vi skrev ner med förkortningar vilket gick snabbt och vi förstod verkligen vad de betydde så att det blev tydligare vid framtida återblickar. Observationerna har varit givande och intressanta. Rollen som observatör var lite stressig i början. Det underlättade när vi använde oss av förkortningar under löpande protokollet vid våra observationer för då sparade vi mer tid. Våra observationer verkade inte hindra barnen från att leka som vanligt. De frågade ofta om vi skulle vara med i deras lekar. Vi förklarade för dem att vi inte kunde vara med i leken eftersom vi var upptagna med uppgifter i vårt skolarbete, men att vi skulle komma och leka med dem senare. Egentligen observerade vi barnen på avstånd medan vi förde anteckningar. Løkken och Søbstad (1995) betonar här hur viktigt det är att pedagogerna inte framför observationer som tydliga experiment där varje beteende noteras och analyseras medan barnen skall känna att de leker naturligt. Barnen slapp känna att alla anteckningar vi förde handlade om just dem. Barnen har visat nyfikenhet kring det vi har skrivit och vi har även frågat dem om lov att observera när de leker. Vi var nöjda med våra observationer för att vi fick se olika situationer inom lekarna och fångade det mesta detaljerat.

När vi observerade utgick vi från vårt syfte och frågeställningar under hela arbetet. Det var väldigt intressant att se hur barn samspelar med varandra och hur deras tankar verkar flöda av fantasier. Vi känner oss positiva och känner att vi har fått de svar vi behöver utifrån vårt syfte samt våra frågeställningar.

7.2. Resultatdiskussion

I vår undersökning försökte vi få svar på våra frågeställningar om hur barn samspelar med varandra. I observationerna fick vi fram flera olika sätt som barn söker kontakten med andra barn. När barnen sökte kontakt såg vi att utanförskap och makt förekom i viss mån och att dessa två begrepp är väldigt betydelsefulla inom leken. Det framgick också att barn kan organisera sina lekar utifrån vad de själva har upplevt i verkligheten. Barnen behandlade varandra väl men det förekom också negativt beteende som fick de andra att känna sig oönskade i leken.

I observation ”fotografering av leksaker” såg vi att Wasim hade en stor förmåga att bestämma över hur Kian skulle hantera den leksakskamera som de lekte med. Åm (1993) beskriver att leken är en social aktivitet där individer samspelar med varandra. Hon menar att när barnen samspelar med varandra testar de sin egen förmåga till kontroll över sig själva och andra individer. Vi har upplevt utifrån våra egna erfarenheter i förskoleverksamheten att många barn provocerar andra för att se var gränsen går för att utöva kontroll. Löfdahl (2007) och Johansson och Pramling Samuelsson (2007) påpekar också att barn är i behov av att skaffa olika positioner som till exempel makt och kontroll över leken. De senare menar att kontrollen är framför allt bunden till makt och styrning. De förklarar att kontroll i leken är ett sätt att kunna handskas med människor senare i livet. Wasim kanske försöker testa sig fram hur mycket kontroll han kan visa över den andra killen.

I ett flertal av våra observationer förekom det exempel på utanförskap där barn utesluter varandra inom leken. Under avsnittet ”Hur visar sig utanförskap under låtsasleken” kunde vi se att i de observationerna försökte barn på olika sätt att komma in i leken men blev avvisade. Löfdahl (2007) förklarar att det finns olika anledningar till att barn inte släpper in andra i leken. Detta kan bero på att de vill värna sina relationer med sina egna lekkamrater.

För att kunna inkluderas i andra barns lekar kan det vara viktigt att man ger ifrån sig rätt signaler. Ytterhus (2003) ger ett exempel där två flickor leker mamma-pappa-barn och en tredje flicka avbröt dem genom att fråga vad de gjorde. De andra barnen tittade frågande på henne tills hon gick iväg igen. Denna tredje flicka gav i denna situation inte rätt signaler på att hon ville vara med i de andras lek och uttryckte dessutom att hon inte visste vad deras lek gick ut på, menade Ytterhus. Under observation ”lego” försökte Anders visa att han ville hjälpa till i leken genom att ta de andra barnens leksaker och sitta bredvid dem. Anders gav här fel signaler enligt de två andra barnen vilket ledde till att de inte ville inkludera honom i leken. I observationen ”att ta hand om djuren” där Donia frågade om hon fick vara med i leken sa de andra barnen att de inte hade fler djurroller att erbjuda. En fundering som vi har kring en lösning på denna situation vore följande: Om Donia hade iakttagit de andra barnen hade hon kanske förstått deras system med djurroller bättre. Därefter skulle Donia ha kunnat komma in till dem och exempelvis kackla som en höna eftersom de kanske inte erbjudit några hönsroller tidigare. På detta sätt skulle Donia ha visat att hon har förstått leken och vad den gick ut på och visat entusiasm inför att få vara med i leken.

Att visa entusiasm inför en lek och dess regler kan alltså innebära större chans att inkluderas i leken. Knutsdotter Olofsson (2003) ger en förklaring i samma banor där barnen behöver behärska de regler som en lek innebär. Barnen måste därmed visa att de förstår reglerna genom att utföra sina handlingar i leken precis när det förväntas av dem. Det vill säga kan det vara någon som bestämmer ibland men att den andre får bestämma efter en stund. Detta kallar Knutsdotter Olofsson för turtagande vilket är en viktig social träning. I observation "leker med bilar" såg man att killarna har en förståelse för turtagande och att de känner sig trygga i leken med varandra. Vahid och Valle har hittat en god relation som de värnar. Som pedagog bör man tänka på hur man bemöter barnen och visa dem respekt på det sätt som man själv vill bli behandlad. Jensen (2007) förklarar också hur barn lär sig att kunna delta i låtsasleken. Han berättar att om barn upplever en positiv atmosfär finns det förutsättningar för leken. Detta utvecklas till en trygghet och det förstärker sociala relationer mellan deltagarna. Jensen tar även upp att det huvudsakliga är att barn lär sig hur andra signalerar med blicken. Barn som kan ta efter andra barn utvecklar turtagande och rolltagande.

Vi har märkt att barn leker utifrån sina egna erfarenheter. Ett exempel på detta såg vi i observation "sköter om hästar" där barnen utifrån sin verklighet skapade låtsaslekar. Vygotskij (1995) betonar att en människas fantasier ökar ju mer erfarenhet av verkligheten man har. Även Lindqvist (1996) påpekar att barn gestaltar utifrån egna upplevelser som till exempel figurer i filmer, Emil i Lönneberga eller Barnen i Bullerbyn. Vi märkte att de tre flickorna har fått sin erfarenhet om hästar eftersom de går på ridskola. Det är därför viktigt för oss pedagoger att ta till vara på särskilda önskemål och intressen hos barnen. Vi ska kunna utföra låtsaslekar utifrån ett speciellt tema från barnens egna erfarenheter eller upplevelser från sagor som de har läst för att göra lekarna så intressanta som möjligt för dem. Lindqvist (1996) poängterar att leken är väsentlig för barn och att rollekar utvecklar dem till sociala roller och de lär sig att kommunicera med varandra. Dramatisering är ett bra sätt att förklara saker och utvecklas till bra lekar som barnen kan fantisera fram. Vygotskij (1995) tar upp hur barnen utvecklar sin begåvning i de estetiska ämnena. Barnen dramatiserar sin lek och förvandlar dem till sina upplevelser.

Vi anser att samspel är något som är betydelsefullt för barn men att ensamlek också är viktig för barn. Som vi har tidigare påpekat är samspel något som barn utvecklar till interaktion med andra. Det är en förutsättning för att kunna bli en del av samhället. Strandberg (2006) skriver om Vygotskijs teori om interaktioner att de inte bara är den enda grunden till samspel utan också grunden till intellektuell utveckling. Dessa två grunder är sammansatta till en. Under avsnitt "hur samspelar barnen med varandra i låtsasleken" iakttog vi hur språket är betydelsefullt för leken. De barn som hade utvecklat språk kunde bättre kommunicera med varandra och få de andra att förstå vad de själva ville. Enligt Strandberg menar Vygotskij att genom språket kan barnet komma i kontakt med kunskap. Han menar att genom språkliga samspel utvecklar barnet sina relationer och kontakter och stärker det sociala verktyg som han kallar språket.

När pedagoger och barn organiserar lekar får man ta det extra försiktigt med så kallade regellekar. Regellekar som kurragömma eller Rymmare och fasttagare har ofta invecklade regler som ibland motsäger varandra och kan tyckas förvirrande för yngre barn, enligt Hangaard Rasmussen (1988). Regellekar behöver oftast ha en vuxen person som finns till hand för att förklara reglerna och gå igenom de detaljer som barnen kanske inte förstod under första genomgången om det skulle behövas.

7.3. Didaktiska konsekvenser

I de didaktiska konsekvenserna kommer vi att utgå från frågorna vad, hur och varför. Vi kommer även att diskutera och reflektera kring situationer inom låtsasleken som vi anser att det förekommer i förskolan.

Under arbetets gång insåg vi att barn på olika sätt söker att få kontakt med andra barn. De kan visa maktposition, eller avvisa ett annat barn när leksignalerna inte är tydliga. Pedagoger bör visa för barn hur leksignaler fungerar för att senare kunna visa intresse för leken. När barnet är litet bör pedagoger visa leksignaler för det. Pedagoger kan tala med vänlig ton, se glada ut och med glittrande ögon visa att det är dags att leka. Med de barn som inte har lärt sig leksignaler skall pedagogerna vara extra uppmärksamma. I barngrupperna bör man stärka gemenskapen med hjälp av olika lekar. Det blir alltid en utmaning för pedagoger att få alla barn att vara med i leken. Vi bör ta mer ansvar och skall alltid vara inkluderade i leken. Vuxna skall vara med barnen när de leker eftersom det skapar en trygghet och språket utvecklas mycket bättre när man samspekar med varandra. Vi vill poängtera hur bra det är att reflektera och observera barns lekar i förskolan.

Vår uppfattning är att barns relationer med varandra är väldigt viktiga för den fortsatta gemenskapen. Vi anser att det är oerhört betydelsefullt att vuxna skall finnas i närheten av barn när de leker utan att störa dem. Knutsdotter Olofsson (1987) betonar att låtsasleken kan lätt bli störd och för fortsatt aktivitet krävs det koncentration. Både Löfdahl (2007) och Knutsdotter Olofsson (1987) anser att den vuxna skall finnas tillgänglig när barnen leker. När en vuxen finns i närheten leker barnen lugnt och fint. Vi har upplevt att det skapar en trygghet när en vuxen finns i barnets närhet. Den vuxne kan vara till hjälp att lösa en konflikt eller ge förslag till att stimulera barnen vidare i sin lek.

Vi fick i vår undersökning inblick hur barn delar ut roller och hur regler skapas under lekens gång. Vissa barn tog makten att bestämma var alla skulle vara och barnen accepterade ofta detta. Pedagoger kan dramatisera olika roller som barnen därefter kan försöka sig på att själva spela upp. Med dramatisering kan man få alla barn att bli intresserade vilket lockar till diskussion och det skapar möjligheter till en fortsatt lek. Knutsdotter Olofsson (2003) uttrycker att barnet kan leka lekar där han/hon låter leksaker vara huvudpersonen medan

barnet självt inte behöver utföra något annat än att kontrollera leksakerna. När leken pågår får det inte ske några yttre störningar eftersom barnet kan tappa koncentrationen och leken kan därmed avbrytas. Rollerna delas ut och varje barn ska komma ihåg vilken roll de har. Därför är språkkunskaperna hos barnen viktiga så att de ska kunna kommunicera i leken och hitta sina respektive roller.

Läroplanen (Lpfö98) tar upp att pedagoger skall se till att erbjuda barnen så många möjligheter som möjligt i deras lekar. Pedagoger skall skapa sådan atmosfär som lockar barnen till låtsaslek. De som ofta leker när de är barn berikas med god livserfarenhet inför sitt framtida liv. Enligt Knutsdotter Olofsson (1987) bör pedagoger introducera mer rollekar och mindre lekar där material spelar huvudrollen, som pyssellekar. Barn bygger upp sin sociala kompetens av olika lekar som de utför. Leken ger många kunskaper och möjligheter som barnen bör ha när de blir vuxna. När de har lärt sig vad leken ger för möjligheter kan de även som vuxna fortfarande leka. Vi har fått en bredare kunskap om lekens möjligheter som vi kommer att ta med oss i vår kommande verksamhet.

8. Fortsatt forskning

Innan vi började med vårt arbete hade vi olika förslag om vad vi ville skriva om och slutligen kom vi fram till leken som en allmän aktivitet. Eftersom leken är ett stort begrepp fick vi avgränsa oss och fokusera på barns samspel i situationer av låtsasleken. Några tankar som vi har kring fortsatt forskning kan vara:

- Använda intervjuer/videoupptagning med barn för att få barnen att reflektera kring våra frågeställningar.
- Hur miljön påverkar barnen i deras lekar där samspel är i fokus.
- Undersöka barnens samspel i olika leksituationer utifrån ett genus perspektiv.
- Man kan jämföra flera förskolor och hur de arbetar med det sociala samspelet barn emellan.
- Vi har också funderat på möjligheten att observera pedagogens roll i leken.

9. Tack brev

Vi vill börja med ett stort tack till vår handledare Mary Larner som har funnits vid vår sida och stöttat oss under hela arbetet. Vi tackar även våra studiekamrater Ingela Nilsson, Johanna Nikulainen, Sanna Johansson och Sherri Yazdani som har varit en givande grupp. Ni har kommit med bra tips och fått gruppen att känna glädje med er humor.

Vi vill även tacka pedagoger, barn och föräldrar på de verksamheter där vi fick utföra våra observationer. Det har varit väldigt roligt att undersöka hur barn samspekar med varandra. Utan er hade vi inte kunnat genomföra vår undersökning.

Tack för personalen på biblioteket på Högskolan i Borås där ni tog er tid att hjälpa oss söka efter den litteratur vi behövde. Ett stort tack även till Ricki Torstensson som har varit till en stor hjälp under arbetets gång.

Sist men inte minst vill vi tacka våra nära och kära som har funnits vid vår sida och stöttat oss på bästa sätt. Tack för att ni har varit toleranta och lyhörda om hur mycket vi hade i tankarna under vårt skrivande.

10. Referenslista

- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Björkdahl-Ordell, Susanne (2007). Kvantitativ data och forskningsansats. Ingår i Dimenäs, J (red). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.
- Bråten, Ivar (red.) (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur
- Hangaard Rasmussen, Torben (1988). *Leken: det stora äventyret*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Jensen, Mikael (2007). *Lärande och låtsaslek: ett kognitionsvetenskapligt utvecklingsperspektiv*. Licentiatavhandling Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jensen, Mikael (2008). *Kognitiv utveckling och låtsasleken s mysterier*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2007). "Att lära är nästan som att leka": lek och lärande i förskola och skola. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Kihlström, Sonja (2007a). Observation som redskap. Ingår i Dimenäs, J (red). *Lära till lärare*. Stockholm Liber.
- Kihlström, Sonja (2007b). Uppsatsen, examensarbetet. Ingår i Dimenäs, J (red). *Lära till lärare*. Stockholm Liber.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS (Högsk. för lärarutbildning i Stockholm).
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1996). *De små mästarna: om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, Gunilla (1996). *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. (1998). Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet.

- Löfdahl, Annica (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar: mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfdahl, Annica (2007). *Kamratkulturer i förskolan: en lek på andras villkor*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Malmström, Sten, Györki, Iréne & Sjögren, Peter A. (2006). *Bonniers svenska ordbok*. 9, [rev.] uppl. Stockholm: Bonnier.
- Michélsen, Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Rubinstein Reich, Lena & Wesén, Bodil (1986). *Observera mera!..* Lund: Studentlitteratur.
- Strandberg, Leif (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fusklappar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet, www.vr.se, Stockholm.
- Vygotskij, Lev Semenovic (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Ytterhus, Borgunn (2000). *"De minste vil, og får det kanskje til...": en studie av hverdagslivets segregering i integrerende institusjoner - barnehager*. Diss. Trondheim : NTNU.
- Ytterhus, Borgunn (2003). *Barns sociala samvaro: inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Åm, Eli (1993). *Leken - ur barnets perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Öhman, Margareta & Aspeli, Widar (2001). *Lekfull närvaro: samspel och samvaro, möten och möjligheter*. 1. uppl. Hässelby: Runa.

Bilaga 1

Informationsbrev till föräldrar/ vårdnadshavare

Hej!

Vi är två studenter som studerar till lärare vid Högskolan i Borås. Det är nu dags att börja skriva vår examens arbete som handlar om barns samspel i låtsasleken. Därför vill vi observera barnen medan de leker i förskolan.

Vi kommer inte att använda barnens eller förskolans riktiga namn. Vi observerar bara barn som har tillåtelse av er föräldrar att vara med i denna studie. Ditt barn kan även alltid säga nej om han/hon inte vill bli observerad.

Ringa in Ja eller Nej om ditt barn får bli observerad och skriv under nedan. Detta lämnar du in sedan till personalen på förskolan. Har ni några frågor kan ni kontakta oss på telefon eller mail. Vi vill även tacka för att ni tar er tid.

Med vänliga hälsningar

Melissa Ali   SXXX@utb.hb.se   Mob: XXX

Doris Rogic   SXXX@utb.hb.se   Mob: XXX

Mary Larner   XXX@hb.se   Tel: XXX

(Handledare)

Föräldrars/Vårdnadshavares medgivande

JA   Jag/vi tillåter att mitt/vårt barn blir observerad

NEJ   Jag/vi tillåter INTE att mitt/vårt barn blir observerad

---

(Barnets namn)

(Datum)

Tel: _____

(Målsmans underskrift)

Bilaga 2

Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter som studerar till lärare med inriktning mot förskola och förskoleklass vid Högskolan i Borås. Vi skall börja skriva vårt examensarbete som fokuserar på barns samspel i låtsasleken och därmed hoppas vi att vi får komma till er förskola. Som vi har diskuterat, kommer vi att använda oss av observationer där barnets låtsaslek är i fokus.

I vårt arbete kommer vi att följa de forskningsetiska principerna som institutionen för pedagogik vid Högskolan i Borås framhäver. Vi kommer att använda oss av fingerade namn under hela arbetet och vilket innebär att varken personer eller förskolan kommer att kunna identifieras. Vi kommer att lämna ut en blankett till föräldrarna/ vårdnadshavare som efterfrågar deras medgivande som vi måste få in innan vi startar våra observationer med barnen. Det är frivilligt att delta i undersökningen och vi kommer inte att observera barn om deras föräldrar inte har gett sin tillåtelse. Även barnen har rätt att dra sig ur under en pågående undersökning.

Förekommer det några funderingar och frågor kring vårt arbete, får ni gärna kontakta oss på mail XXX eller telefon XXX.

Med vänliga hälsningar

Melissa Ali

Doris Rogic